

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів дисертації здобувача Стеценка Володимира Івановича на тему «Діяльність цензурних органів в українських губерніях (1905–1917 рр.)», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 «Історія та археологія»

1. Актуальність теми дослідження і отриманих результатів. З відновленням у 1991 р. незалежності України, подіями 2014 року та діями сусіда-агресора, поряд з дослідженням національного історичного минулого, посилився інтерес до вивчення мікроісторії, зокрема і діяльності цензурних органів на території нашої держави.

Актуальність обумовлюється недостатнім станом її наукової розробки в історіографії, а також суспільно-політичною значимістю в умовах зростання ролі інформації та дискусій довкола свободи слова на пострадянському просторі. У громадянському суспільстві основу цензурних обмежень становлять правові гарантії свободи слова та інформації, що забезпечують вільний розвиток творчості, виховують високий рівень інформаційної компетентності. Разом із цим за державою, особливо у час військово-політичного протистояння з агресором, має бути механізм протидії і обмеження впливу ворожих інформаційних атак. Попередні періоди історії України характеризуються значним контролем цензурних органів не лише за діяльністю ЗМІ, а й спробами за допомогою спеціальних обмежувальних заходів вплинути на розвиток національної культури, загальмувати розгортання національно-визвольного руху. У часи царської Росії цензура була засобом формування громадської думки, утвердження єдиної ідеології й захисту імперських інтересів. Суспільно-політичні трансформації у Російській імперії, що особливо посилилися на початку ХХ ст., обумовлювали зміни у правовій базі та механізмах функціонування цензури, вивчення особливостей якої складає нині перспективне поле наукових студій.

Вивчення роботи органів царської цензури в українських губерніях упродовж 1905–1917 рр. дозволяє з'ясувати сутність інформаційної політики імперського уряду у складні і переломні періоди в історії Російської імперії, істотно розширити наукові знання щодо діяльності поліційно-охоронних установ самодержавства в українських губерніях, доповнити загальну картину розвитку національного руху, його видавничих зусиль.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Здобувач Стеценко Володимир Іванович був співвиконавцем тем НДР

кафедри історії і культури України та спеціальних історичних дисциплін ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: «Суспільно-політичні трансформації в Україні XIX – початку XXI ст.» (№ 0118U003849, термін виконання 2018-2021рр., керівник Тарапон О. А.) та його власне дослідження стало фрагментом даної науково-дослідної роботи.

3. Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що в роботі:

- *уперше комплексно висвітлено* інституційну діяльність органів цензури в українських губерніях Російської імперії, зокрема, охарактеризовані особливості їх інституалізації, кадрового забезпечення та повсякденної роботи;

- *доведено взаємозв'язок* між особливостями соціально-економічного, суспільно-політичного, національного характеру регіонів підросійської України і відповідною направленістю в роботі цензурних органів;

- *зафіксовані* періоди посилення і послаблення пильності у нагляді за інформаційним простором, оцінено ефективність роботи відповідних органів нагляду за друком;

- *істотно доповнено* соціо професійний портрет цензора як імперського чиновника;

- *встановлений* поіменний список цензорів, які працювали у досліджуваній період, проаналізовані їх життєві і кар'єрні траєкторії;

- *подальшого розвитку* набуло дослідження особливостей формування та втілення у практику цензурного законодавства в Російській імперії 1905-1907 рр., військово-цензурного законодавства 1914-1917 рр., зокрема зроблений наголос на використанні тимчасового екстраординарного законодавства для посилення кодифікованих цензурних норм.

4. Особистий внесок здобувача. Основні ідеї, наукові положення і теоретичні висновки дисертації сформульовані автором особисто. Напрацювання, що належать співавторам, у дисертації не використовуються.

5. Ступінь достовірності результатів дослідження. Обґрунтованість і достовірність одержаних дисертантом результатів забезпечена опрацюванням ним численних неопублікованих архівних джерел, опублікованих збірників документів, матеріалів тогочасної газетної періодики, мемуарної літератури, наукових праць українських і зарубіжних авторів з досліджуваної проблематики, результатів власних публікацій автора, а також комплексне застосування методологічних принципів історизму, об'єктивності, діалектичного розвитку, системності, всебічності, послідовності, плюралізму,

термінологічного принципу. У роботі застосовано загальнонаукові, спеціально-наукові та міждисциплінарні методи дослідження: аналізу і синтезу, сходження від абстрактного до конкретного, ретроспективний та метод моделювання; проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, історико-критичний, методи класифікації й типологізації, архівної й бібліографічної евристики, джерелознавчої критики, біографічного і просопографічний метод; метод контент-аналізу, статистичний, порівняльно-статистичний, порівняльно-соціологічний та порівняльно-типологічний методи. Підтвердженням обґрунтованості результатів дослідження є їх апробація на науково-практичних конференціях, публікація в наукових фахових виданнях.

6. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що її матеріали та висновки можуть бути корисними для поглибленого вивчення інформаційної політики Російської імперії загалом та України зокрема, для створення узагальнюючих праць з історії України, відповідних спецкурсів і навчально-методологічних посібників, а також у процесі викладання у вищій школі. Вивчений досвід функціонування цензурних органів, їх законодавчого регламентування варто також враховувати при розробці сучасної інформаційної політики, виробленні контрзаходів щодо ворожих інформаційних атак, розробки законодавчих актів у сфері мас-медіа.

7. Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у восьми публікаціях, одна, з яких у іноземному виданні країн ЄС/ОЕСР, чотири – в фахових наукових виданнях України, три – матеріали наукових конференцій.

Список публікацій Стеценка В. І. за темою дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України, в т.ч. тих, що входять до міжнародних наукометричних баз даних

1. Стеценко В. І. Цензура в українських губерніях Російської імперії у період «столипінської модернізації». *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 29 (68). № 1, 2018. С. 30–38.
2. Стеценко В. І. Цензурні органи в Південно-Східній Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 30 (69). № 3, 2019. С. 34–41.
3. Стеценко В. І. Імперська цензурна політика щодо українського книговидання наприкінці XIX – на початку XX ст. та поширення творів Івана Франка на території Наддніпрянської України. *«Гілея: науковий*

вісник»: Збірник наукових праць. Випуск 146 (№ 7) Ч. 1. Історичні науки. К., 2019. С. 103–107.

4. Стеценко В.І. Цензори в українських губерніях Російської імперії: особливості кар'єрних траєкторій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. Серія: Історія. Філософія. Політологія*. Випуск 17, 2019. С. 35–39.
5. Stetsenko V.I. Regional network of censorship in the ukrainian provinces of the Russian empire (1905-1917): features of functioning and staff complectation. «*Colloquium-journal*», № 17 (69) Część 1, Warszawa, Polska, 2020. P. 14–19.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Стеценко В.І. Інспекторський нагляд за книжковою торгівлею у Києві наприкінці XIX – на початку XX ст. *Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 19-20 січня 2018 р.): збірник тез наукових робіт*. Одеса: ГО «Причорноморський центр дослідження проблем суспільства», 2018. С. 24–29.
7. Стеценко В.І. Мережа цензурських інституцій в українських губерніях Російської імперії: XIX – початок XX ст. *Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 26-27 січня 2018 р.): збірник тез наукових робіт*. Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2018. С. 43–46.
8. Стеценко В.І. Цензура – філософське трактування. *Актуальні проблеми розвитку суспільних наук в умовах сьогодення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 26-27 січня 2018 р. – К.: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2018. С. 5–10.*

Загальний висновок

Дисертаційна робота здобувача Стеценка Володимира Івановича на тему «Діяльність цензурних органів в українських губерніях (1905–1917 рр.)» є завершеним науковим дослідженням, виконаним дисертантом особисто, а отримані результати свідчать про достатній рівень наукової підготовки автора. Ним зроблено значний внесок у вирішення питань, які мають важливе значення для історичної науки та практики. Робота містить обґрунтовані й достовірні висновки і пропозиції. За змістом та оформленням вона відповідає встановленим вимогам.

Представлена дисертаційна робота відповідає спеціальності 032 «Історія та археологія» та вимогам п. 9, 10, 11 постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 (зі змінами) «Про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами) та напрямку наукового дослідження освітньо-наукової програми Університету Григорія Сковороди в Переяславі та ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» зі спеціальності 032 «Історія та археологія».

Дисертація здобувача Стеценка Володимира Івановича на тему «Діяльність цензурних органів в українських губерніях (1905–1917 рр.)» рекомендується до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Рецензенти:

Доктор історичних наук, професор, декан
факультету туризму ДВНЗ
«Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Володимир ВЕЛИКОЧИЙ

Кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії України і методики
викладання історії ДВНЗ
«Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Андрій КОРОЛЬКО

25.11.2021 р.

